

STALIŠČA DO JEZIKA: PRIMER VODILNEGA JEZIKOSLOVCA IN SPLOŠNIH GOVORCEV

Mojca Smolej

Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 81'27:929Toporišič J.

Izhajajoč iz teorije stališč do jezika, se prispevek osredotoča na primerjavo nekaterih jezikovnih komentarjev prof. Jožeta Toporišiča in izbranih sodobnih stališč nejezikoslovcev. Odklonilen odnos do jezikovne nepravilnosti in neobvladovanja knjižne norme, kar je odsev kognitivne, čustvene in vedenjske komponente stališč do jezika, lahko v enaki meri, kot smo to opazovali pri izbranem jezikoslovcu, še danes srečamo tudi »na ulici«, v šoli, dnevnem časopisju itn.

stališča do jezika, Jože Toporišič, splošni govorniki

Based on the theory of language attitudes, this article focuses on a comparison of some language comments by Jože Toporišič and selected contemporary positions of non-linguists. The negative attitude toward linguistic irregularity and deviation from normalised forms, which is a reflection of the cognitive, emotional and behavioural components of language attitudes, can be, as observed with the selected linguist, equally present on the »street«, in school, in daily newspapers and so on.

language attitudes, Jože Toporišič, non-linguists

1 Uvod

Že kar nekaj časa se med slovenskimi jezikoslovci pa tudi nejezikoslovci oblikuje različna mnenja o tem, kaj knjižni jezik sploh je, kakšna je njegova družbena vloga, kdo so njegovi resnični oblikovalci itn.¹ V pričujočem prispevku se ne bomo toliko ustavljali pri vprašanjih, ali je knjižni jezik nujen ali ne, pač pa bomo na problematiko pogledali z zornega kota sociolingvistične teorije stališč do jezika (ang. *language attitudes*). Zanimalo nas bo, zakaj je pri obravnavi knjižnega oz. standardnega jezika nujno vključiti tudi teorijo stališč do jezika in v kolikšni meri je bila že upoštevana oz. v kolikšni meri jo je sploh možno upoštevati.

2 Splošni govorniki in stališča do jezika

Povod za pregled stališč do jezika pri Toporišiču predstavlja čedalje večja prisotnost odklonilnega odnosa do jezikovne nepravilnosti, neobvladovanja in zanemarjanja

¹ Gl. npr. Ada Vidovič Muha, 2013: *Moč in nemoč knjižnega jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete; Vojko Gorjanc, Simon Krek, Damjan Popič, 2015: Med ideologijo knjižnega in standardnega jezika. *Slovar sodobne slovenščine: problemi in rešitve*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

lastnega jezika »na ulici« oz. v šoli, dnevnem časopisju, družabnih omrežjih itn. Pri pregledu dveh primerov ne bomo razmišljali o izvoru ljudskega preskriptivizma, pač pa predvsem o tem, kaj nam sporočata, kakšne so njune zahteve.

2.1 »To bi pa rekel župan Zoran Janković, če bi znal slovensko!«

24. 2. 2016 je bil gost Škrabčeve domačije pevec Tomaž Domicelj.² Na vprašanje voditeljice Bernarde Žarn, ali je slovenščina najlepši jezik na svetu, ji je odvrnil: »To bi pa rekel župan Zoran Janković, če bi znal slovensko!«³

Predhodno je pevec komentiral tudi položaj slovenščine v javnosti. Svoje opažanje, da zaradi splošne slabe uporabe postaja slovenščina primitiven jezik, je dopolnil z ugotovitvijo, da najboljšo ali najlepšo slovenščino govorijo na Radiu Ognjišče.

Izjava o županu Ljubljane Zoranu Jankoviću kaže na temeljno značilnost ljudskega preskriptivizma. Ljudje morajo uporabljati knjižno slovenščino v vseh okoliščinah, prav tako pa je povsem pričakovana in sprejemljiva diskriminacija govorcev neknjižne variante jezika. Neraba knjižne variante je znak neumnosti, neizobraženosti in nespobnosti.

2.2 Boj za roditelja

S tem naslovom je bil naslovljen komentar novinark Tanje Jaklič na prvi strani časopisa *Dela* 29. 2. 2016. Novinarka članom društva za ohranitev roditelja pripisuje jezikovno rahločutnost in zavedanje, da se je za lastni jezik vredno boriti.

Na facebooku se je že pred časom oblikovala skupina za ohranjanje roditelja pri zanikanju. [...] To so jezikovno rahločutni ljudje. [...] Očitno je naravni razvoj jezika tak: ko se ukine jezikovno razsodišče in iz revij izginejo jezikovni kotički, Toporišič pa nam tudi več ne gleda pod jezik, se mobilizira ljudstvo. Še bolj strogo in še bolj puristično, kot so bili njegovi profesorji. (Jaklič 2016: 1)

Trditve, da ljudje nujno potrebujejo neki jezikovni nadzor in eksplicitno preskripcijo, je vredna pozornosti, vendar bomo s pomočjo navedenega citata samo še enkrat poudarili tipično lastnost ljudske preskripcije, in sicer da je vsakršno oddaljevanje od predpisane norme barbarizem.

V nadaljevanju se bomo na kratko osredotočili na samo teorijo stališč do jezika, s katero bomo lažje opredelili predhodno izpostavljena primera, še bolj pa v jedru članka prikazana stališča Toporišiča.

3 Teorija stališč do jezika⁴

Teorija stališč do jezika je na Slovenskem še nekoliko neuveljavljena. Omeniti pa je treba vsaj dve jezikoslovki, ki sta nanjo opozorili v svojih delih. Prva je Petra Jerovšek, ki je v diplomskem delu *Jezikovna stališča mladih do slovenščine in nemščine na avstrijskem Koroškem* (2014) obravnavala premalo raziskano problematiko

² Tomaž Domicelj je po izobrazbi diplomirani slovenist in anglist.

³ <https://marijanzlobec.wordpress.com>

⁴ Možen prevod bi bil tudi teorija odnosov do jezika.

sodobnega položaja mladih koroških Slovencev na Avstrijskem, druga pa je Maja Bitenc, ki se je s teorijo stališč do jezika ukvarjala v doktorskem delu *Variantnost govornje slovenščine pri geografsko mobilnih osebah* (2016).⁵ Obe ugotavljata, da je teorija stališč do jezika le redko vključena v katerokoli jezikovno načrtovanje.

Kljub temu da večina strokovnjakov priznava relevantnost jezikovnih stališč za jezikovne spremembe, redki vključujejo posebne analize stališč v svoje projekte, kar je presenetljivo tudi glede na to, da vodilni strokovnjak področja William Labov veliko pozornost posveča t. i. problemu vrednotenja tako v svojem teoretskem (prim. Weinrich idr. 1968; Labov 1972) kot praktičnem delu [...]. (Bitenc 2016: 42)

Prepoznavanje in poznavanje stališč do jezika je nujno za vse, ki se ukvarjajo z uporabnim jezikoslovjem, saj lahko tako dobimo res uporabne in koristne smernice pri samem poučevanju tako šolajoče se mladine kot pri izobraževanju učiteljev. Koristno pa je tudi za druga področja.

Spoznanja so lahko dragocena za jezik v povezavi s pravom in medicino ter na številnih drugih področjih, ki so povezana z jezikovno raznolikostjo, posebno v primerih, ko govorne skupnosti različno sprejemajo različne jezike oz. jezikovne varietete. Ne poznati teh stališč je tako, kot da zdravnik ne bi poznal ljudskih imen za bolezni oz. ljudskih prepričanj o njih. (Bitenc 2016a: 42)

3.1 Trodelnost stališč do jezika⁶

Preučevanje stališč do jezika⁷ kaže trodelnost, saj naj bi vsebovalo kognitivno, čustveno in vedenjsko sestavino. Kognitivna komponenta se odraža predvsem skozi različna razumevanja, dojemanja, prepričanja itn. o ustroju »sveta« (npr. znanje angleščine je danes za preživetje in uspeh nujno; slovenske radijske postaje morajo predvajati določen odstotek slovenske glasbe).

Čustvena komponenta se razkriva skozi čustva govorca do določenega pojma ali stvari (objekta), na katero je usmerjeno mišljenje oz. zavest (npr. slabšalen odnos do ljudi, ki ne govorijo brezhibno slovensko in prihajajo iz bivših republik Jugoslavije; navdušenost nad narečno popevko).⁸

⁵ Obe deli sta nastali pod mentorstvom prof. dr. Marka Stabeja.

⁶ Predstavitev teorije stališč do jezika temelji na delu: Peter Garrett, Nikolas Coupland, Angie Williams, 2003: *Investigating Language Attitudes*. University of Wales Press Cardiff.

Pri razumevanju teorije je bil v veliko pomoč tudi zbornik: Carol Percy, Mary Catherine Davidson (ur.), 2012: *The Languages of Nation*. Multilingual Matters.

⁷ Večina raziskav na področju stališč do jezika temelji na mentalistični teoriji o naravi stališč, ki stališča označuje kot posredujočo spremenljivko med dražljajem, ki vpliva na osebo, in odzivom – gre za neke vrste stanje pripravljenosti osebe, da se na določen dražljaj odziva tako ali drugače (Bitenc 2016b: 61). Jezikovna stališča kažejo ne samo odnos do jezika, temveč predvsem odnos do jezikovne skupnosti in govorcev določenega jezika oziroma varietete. Iz prevzetih ali naučenih stališč v največji meri izvirata tudi status in pomen jezika v družbi in pri posamezniku (Bitenc 2016b: 61).

⁸ Obširneje je tovrstna problematika predstavljena tudi v zborniku: Vesna Požgaj Hadži (ur.), 2013: *Jezik između lingvistike i politike*. Natančneje jo obravnava tudi zbornik: Jagoda Granić (ur.), 2009: *Jezična politika i jezična stvarnost*.

Čustvena komponenta je neobhodno povezana z vedenjsko, saj predvideva določene odzive, določena dejanja (npr. v šoli se angleščine začenjajo učiti že v prvem razredu; sprejetje zakona o obvezni kvoti slovenske glasbe na radijskih postajah).

Če še enkrat povzamemo, zakaj je preučevanje omenjenih treh komponent tako pomembno, je nujno poudariti, da poznavanje stališč do jezika v prvi vrsti ponuja smernice samemu jezikoslovcu, ki se ukvarja z jezikovnim načrtovanjem. Brez poznavanja oz. zavedanja lastnih stališč lahko jezikovno načrtovanje kaj hitro zapade v neke vrste jezikovno diktaturo (preskripcijo enega samega človeka ali skupine). Poznavanje stališč do jezika ima tudi širšo družbeno težo, saj so odnosi ali stališča do jezika in sociokulturne norme del komunikacijske kompetence, kot take pa imajo torej velik vpliv na znotrajdružbene interakcije (reakcije) bodisi kot povzročitelj ali posledica. V nadaljevanju se bomo posvetili stališčem do jezika v povezavi z vodilnim jezikoslovcem.

4 Jože Toporišič – stališče jezikoslovca

Zanimivo je, da se teorija stališč do jezika usmerja skoraj izključno na splošne govorce, torej nejezikoslovce. Še pomembneje je namreč poznati stališča do jezika, kakršna lahko zaznamo pri jezikoslovcih, ki se ukvarjajo z jezikovnim načrtovanjem, spremembami, jezikovno politiko.

Osredotočili se bomo na prof. Jožeta Toporišiča, ki je nedvomno močno zaznamoval načrtovanje slovenskega jezika. Pri pregledu bomo izhajali predvsem iz *Slovenske slovnice* (2000), *Slovenskega pravopisa* (2007b) in *Jezikovnih pogovorov iz Sedem dni* (2007).

Pri Toporišiču je bilo zavedanje lastnega jezikovnega čuta močno prisotno.

Z metodološkega vidika so prispevki nevsiljivo poučni – bralce seznanjajo z osnovnimi pravili, zelo koristno je zlasti utemeljevanje posameznih pravil; v smislu bolj sproščene pogovora ali včasih celo klepetanja, čeprav pisnega, pa profesor ne pozabi tudi na jezikovni čut v smislu »za moj občutek [...]« ipd. (Žele 2007: 6)

Presenetljivo pa je, da se kljub močnemu zavedanju lastnega jezikovnega čuta in poudarjanja, kako jezikovno načrtovanje ne sme biti samovolja posameznika, slednjemu vseeno hote ali nehote ni izogibal.

Zelo povedni so njegovi zapisi v *Jezikovnih pogovorih iz Sedem dni*.

Torej ni čudno, da sem poleti 1990 spremljal svetovno nogometno prvenstvo v Italiji (seveda le prek televizije), a mi je nogometne užitke motil in me od televizije dobesedno odganjal gostobesedni novinar (vsaj mislim si, da je novinar) Stare s svojo popolno jezikovno nekultiviranostjo. 27. 8. lanskega leta me je končno prignal tako daleč, da sem si nekaj njegovih cvetk tudi zapisal. [...] Vem, da Stare ni sam in da tako kot on prav rad izgovarja npr. tudi predsednik Republike Slovenije, ali ljubljanski škof, ali tudi predsednik skupščine, pa predsednik vlade in vsi njegovi gospodje ministri, od znanstvenega do vojaškega, da ne govorim še o njihovih ne tako maloštevilnih pomočnikih in ne vem kaj vse še so. Naj jim vendar kdo skuša dopovedati, da to nikakor ne gre, da je to preprosto nespodobno, da priča o neustreznem odnosu do ene največjih

naših vrednot – do maternega jezika, za katerega pravice in naravni zven nam kot Slovencem vendar mora biti. [...] Z grozo opažam tako nemarno govorjenje tudi pri svojih slavističnih kolegih, pa naj gre za univerzo, srednjo ali osnovno šolo. (Toporišič (1991) 2007a: 167–168)⁹

Citat je poseben zato, ker trdi, da pravilno slovensko ne zna govoriti nihče, niti kolegi slavisti. Vsekakor je ta citat nekoliko v nasprotju s trditvami, ki jih je profesor Toporišič zapisal v jezikovnih pogovorih leta 1986.

Tudi v zagovarjanju tega, kar nam je pri srcu, moramo biti objektivni. (Toporišič (1986) 2007a: 33)

Nič na tem svetu ni čisto lahko; tudi v jeziku ne. Je pa večinoma tako ali drugače rešljivo. Reševati pa moramo stvari seveda tako, da te rešitve jeziku (ne njegovemu posameznemu uporabniku, po možnosti polnemu predsodkov) ustrezajo čim bolj. (Toporišič (1986) 2007a: 133)

Zavedanje lastnega čuta, odnosa do jezika je pri profesorju Toporišiču vsekakor bilo prisotno, vendar je umanjalo zavedanje, da se je morda pravilom, ki izhajajo bodisi iz lastnega jezikovnega čuta bodisi iz znanstvene podlage, bolj odpovedati, če so v nasprotju z večinsko rabo. Z vztrajanjem pri edini »pravilni« rabi in pogostoma osebnimi komentarji se v govorcih (npr. učiteljih slovenščine, učencih in ostalih govorcih slovenščine) lahko ustvari odpor ali celo strah pred rabo lastnega jezika.

Pri pregledu citatov profesorja Toporišiča, ki vsaj minimalno vsebujejo omembo jezikovnega čuta in stališč do jezika, se kažeta dva različna in obenem delno izključujoča pola. Prvi je usmerjen na poudarjanje pomembnosti upoštevanja jezikovne skupnosti in izogibanje samovolji posameznika pri jezikovnem načrtovanju, drugi pa izrazito kaže prevlado jezikovnega čuta in stališč do jezika zgolj jezikoslovca samega.

Da bodo citati in njihova delna vsebinska neskladnost še bolj razvidni, bodo zapisani v obliki razpredelnice.

⁹ Profesor Toporišič je bil kritičen do novinarjevega izgovora predlogov *v, z/s, k/h* s polglasnikom.

»Govoril je torej ve gol, ze spreminjanjem, ke vretarju itd. [...] Nekulturnega izgovora *və/kə/zə/sə* vendar ne bomo povzdignili v normo in šli torej proti naravnemu izgovoru knjižne slovenščine.« (Toporišič (1991) 2007a: 167)

Tabela 1: Stališča do jezika pri prof. Jožetu Toporišču

Izogibanje samovolji posameznika	Prevlada jezikovnih stališč jezikoslovca
<p>(1) »Slovinci imamo dve veliki obliki pridevnika na -ski k imenu Hrvati, Hrvatje. Tisti, ki smo blizu meje s Hrvati, govorimo kakor Hrvatje sami hrvatski [...]. Od Hrvatov bolj oddaljeni Slovenci pa imajo ta pridevnik izpeljan bolj po ovinku, in torej govorijo hrvaški, Hrvaška. [...] Bezljaj se pri tem verjetno ravna po jezikovnem občutku osrednja slovenskega jezika in ne gleda na to s stališča kake ideologije, da bi bilo treba nasproti obliki hrvaški forsirati obliko hrvatski, kakor jo imajo Hrvati sami.« (Toporišč (1990) 2007a: 37)</p> <p>(2) »Že ta primer nas uči, da imajo besede veliko rab, ne ene same, in da moramo biti pri presoji teh rab previdni, da česa prehitro ne obsodimo. Nam samim sicer marsikaj lahko tudi ne ugaja, zaradi tega pa tisto ni nujno napačno ali slabše.« (Toporišč (1986) 2007a: 40)</p> <p>(3) »Reševati pa moramo stvari seveda tako, da te rešitve jeziku (ne njegovemu posameznemu uporabniku, po možnosti polnemu predsodkov) ustrežajo čim bolj.« (Toporišč (1986) 2007a: 133)</p>	<p>(4) »Mi pa vendar nočemo biti taki, mar ne? Morilci lastne besede, lastnega svojega jezika, četudi le po skoraj neopaznih, drobnih posegih v živo jezikovno telo, ki smo ga od svojih prednikov prejeli za to, da bi ga uporabljali, varovali in primerno naprej razvijali – ne pa ga lenobno in še kako morili.« (Toporišč (1986) 2007a: 49)</p> <p>(5) »Meni to krajšanje dolgih samoglasnikov nikakor noče biti všeč, naravnost upira se mi. Potemtakem krši neko osnovno normo mojega jezikovnega občutka, in to me potem spravlja v nasprotno razpoloženje, kakor ga ima namen izzvati reklama: stvar samogibno zavračam, namesto da bi si jo želel.« (Toporišč (1987) 2007a: 63)</p> <p>(6) »Na ljudi zunaj Akademije pa seveda nikakor ne gre misliti, saj je pravopis vendar akademijska, ne pa slovenska vsenarodna zadeva (ali tudi zadeva katedre za slovenski knjižni jezik in stilistiko).« (Toporišč (1987) 2007a: 136)</p> <p>(7) »Zagotovo so precej slabi tudi strokovnjaki, ki se v TV oglašajo v stalnih rubrikah, konkretno mislim na zdravnike, higienike (ali kaj so) ali pa na vremenoslovce, ne nazadnje na miličnike. Vsi ti ljudje obupno vekajo, zekajo, sekajo, kekajo (in morda tudi hekajo). [...] [I]z novejšega časa pa bodi omenjen predstavnik s telesnokulturne fakultete na Kodeljevem, ki je svojo dolgočasno slovenščino prav tako pestril s ke/ve/zekanjem. (Ubogi normalni študentje, ki ga morajo poslušati leta in leta!) [...] Prava žalost res, kaj vse delamo s svojim lastnim jezikom iz same ljube nebrivosti!« (Toporišč (1989) 2007a: 152)</p>

Citatov bi lahko navedli še mnogo več, vendar cilj navajanja ni nabor vseh citatov, pač pa prikaz jezikoslovčevega zavedanja jezikovnega čuta, ne nazadnje tudi stališč do jezika, vendar obenem jezikoslovčeve nezmožnosti preseči ta čut, ki je mnogokrat vodil v nekritična, žaljiva opredeljevanja slovenščine drugih govorcev, celo lastnih kolegov slovenistov.

Čustvena komponenta odnosa do jezika je močno prisotna pri večini navedenih citatov. Podobno je že leta 1971 ob izidu prve knjige SSKJ zapisal tudi Jakob Rigler (1971: 433, 462):

Če primerjamo pomisleke kritikov med seboj, vidimo, da so zelo različni in da si včasih prav diametralno nasprotujejo. Že iz tega lahko sklepamo, da pri teh stvareh ne gre toliko za kake objektivne slabosti slovarja, ampak bolj za subjektivne poglede kritikov, ki so vsi trdno prepričani, da je le njihovo mnenje absolutno pravilno. [...] In kaj je

optimalno? Za vsakega, ki je pisal o jeziku, nekaj drugega. Toporišič sam se je v razmeroma zelo kratkem obdobju že večkrat premislil. Torej so njegove prejšnje odločitve tudi neprimerne – in kdo bi garantiral, da so sedanje res optimalne?

Kot zaključek k pregledu stališč do jezika in jezikovnega čuta pri profesorju Toporišiču naj bo izpostavljeno, da namen tega pregleda ni bil kritizirati ali poudarjati slabosti, pač pa le spodbuditi h kritičnemu razmišljanju o lastnih stališčih do jezika, o lastnem jezikovnem čutu. To razmišljanje bi moralo biti namreč stalno prisotno prav pri vseh jezikoslovcih, posebno pa še tistih, ki se ukvarjajo s katerokoli vrsto jezikovnega načrtovanja.

5 Sklep

Primerjava citatov, ki kažejo odnos vodilnega jezikoslovca do jezika, in navedenih zgledov iz dnevnega časopisja oz. z javnega dogodka potrjuje, da so kognitivna, čustvena in vedenjska komponenta v obeh skupinah izražene v enaki meri in na podoben način. V obeh so prisotne predpostavke: a) obstaja le en pravilen način govorjenja in pisanja slovenščine, b) vsakršen odmik od predpisane knjižne norme je znak barbarizma, nepismenosti; neknjižne oblike so nepravilne, c) ljudje morajo uporabljati knjižni jezik; neuporaba knjižnega jezika je znak neumnosti, primitivizma.

Sodobna jezikoslovna stroka se je seveda od opisanih predpostavk povsem odmaknila (ostaja pa na ulici, v šolah, medijih itn.). V ospredju je poudarjanje enakopravnosti različnih variant in nujnost opisa vsake izmed njih. Opaziti pa je, da se morda pogled jezikoslovca pomika v drugo skrajnost, ki pa prav tako ne podaja roke vsem govorcem določenega jezika.

H. Tivadar je v prispevku, ki je bil objavljen v zborniku 51. SSJLK (Tivadar, Tivadar 2015: 43–50), analiziral primere zapisa sodnega postopka in izpostavil pomen govora in njegovega zapisovanja za sporazumevanje in delovanje v sodobni družbi. Predstavljeni konkretni primeri analize snemanj sodnih obravnav prikazujejo, da je realnost govora na sodiščih pogosto daleč od knjižne izreke in celo razumljivosti. Vprašanje, kaj pomeni oddaljenost od knjižne izreke, in problematiko (ne)upravičenosti zahteve po knjižnem govoru v sodni dvorani bomo pustili ob strani. Za konec pričujočega prispevka se bomo ustavili le pri dejstvu, da je realnost govora daleč od razumljivosti. Kljub poudarjanju enakovrednosti vseh variant jezika ter zaradi pomanjkanja raziskav konkretnih jezikovnih situacij v vseh možnih okoliščinah in pogostega izhajanja iz jezikoslovčevega lastnega dožemanja jezikovne realnosti (lastnega stališča do jezika) problematika (dvosmernega) nerazumevanja (in hkrati nerazumljivosti) namreč ostaja, če se s tem strinjamo ali ne.

Viri in literatura

- BITENC, Maja, 2016a: *Variantnost govorne slovenščine pri geografsko mobilnih osebah. Doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- BITENC, Maja, 2016b: *Z jezikom na poti med Idrijskim in Ljubljano*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

- DOBROVOLJC, Helena, JAKOP, Nataša, 2011: *Sodobni pravopisni priručnik med normo in predpisom*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- GARRETT, Peter, COUPLAND, Nikolas, WILLIAMS, Angie, 2003: *Investigating Language Attitudes. Social Meanings of Dialect, Ethnicity and Performance*. Wales: UWP.
- GORJANC, Vojko, GANTAR, Polona, KOSEM, Iztok, KREK, Simon (ur.), 2015: *Slovar sodobne slovenščine*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- GRANIČ, Jagoda (ur.), 2009: *Jezična politika i jezična stvarnost*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- GRDINA, Igor, 2015: Jezik in skupnost. Hotimir Tivadar (ur.): *Država in narod v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 51. SSJLK. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- JAKLIČ, Tanja, 2016: Boj za roditelje. *Delo* 58/49. 1.
- JEROVŠEK, Petra, 2014: *Jezična stališča mladih do slovenščine in nemščine na avstrijskem Koroškem. Diplomsko delo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- PERCY, Carol, DAVIDSON, Mary Catherine (ur.), 2012: *The Languages of nation. Attitudes and Norms*. Bristol: Multilingual Matters.
- POŽGAJ HADŽI, Vesna (ur.), 2013: *Jezik između lingvistike i politike*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- RAČIČ, Blaž, 2016: Blejska Tonija v istem žaklju. *Delo* 58/82. 16.
- REBOURCET, Séverine, 2008: Le français standard et la norme: l'histoire d'une nationalisme linguistique et littéraire a la française. *Communication, lettres et sciences du langage* 2/1. 107–118.
- RIGLER, Jakob, 1971: H kritikam pravopisa, pravorečja in oblikoslovja v SSKJ. *Slavistična revija* 19/4. 433–462.
- ŠUSTER, Simon, 2008: *Jezična negotovost in jezične predstave na primeru mariborščine. Diplomsko delo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- TIVADAR, Gorazd, TIVADAR, Hotimir, 2015: Problematika snemanja in zapisovanja govornih besedil na slovenskih sodiščih (na primeru sojenja na okrajnem sodišču v severovzhodni Sloveniji). Hotimir Tivadar (ur.): *Država in narod v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 51. SSJLK. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2007a: *Jezični pogovori iz Sedem dni*. Maribor: Založba Pivec.
- TOPORIŠIČ, Jože (ur.), 2007b: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- VIDOVIČ MUHA, Ada, 2013: *Moč in nemoč knjižnega jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- VITEZ, Primož (ur.), 2008: *Spisi o govoru*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- ZLOBEC, Marijan, 2016: *Tomaž Domicelj o slovenščini v zabavni glasbi*. <https://marijanzlobec.wordpress.com>